

ЖЕЉКО ЈЕФТИЋУНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД
zeljkodjeftic@gmail.comУДК:27-662:179.7
179.7:27-426ПРИМЉЕНО: 25.2.2019.
ОДОБРЕНО: 22.3.2019.

ЕУТАНАЗИЈА – ПРАВО НА ЉУДСКО ДОСТОЈАНСТВО ИЛИ ЛЕГАЛИЗАЦИЈА (САМО)УБИСТВА?

Сажетак: Људско достојанство је данас, можда највише, од како је свијета и вијека угрожено. Слободарски дух у човјеку је највиши израз његове достојанствености. Захваљујући својој слободи, човјек има избор да слиједи добро и на тај начин враћа себи достојанство или пак да изабира зло и да на тај начин сурвава то достојанство. Проблем се јавља када се нешто што је видно атак на живот и щудско достојанство пропагира као легитимно право на достојанство. Овдје имамо на уму „савремену“ тему еутаназије као права на достојанствену смрт. Можда би управо потврдом одлуке о примјени еутаназије слобода личности (достојанство личности) тиме највише била угрожена. Намјера овога рада је сагледавање чина еутаназије у свјетлости хришћанског предања. ► *Кључне ријечи:* еутаназија, щудско достојанство, живот, смрт, достојанствена смрт, слобода.

УВОД

„Људска бића поседују фундаментално щудско достојанство, које не може ничим бити елиминисано. Човек поседује то достојанство у основи своје природе, које утиче на рационално понашање и поред ситуације у којој се тренутно налази.“¹ Питање еутаназије је веома комплексно питање. То је дубоко егзистенцијална тема, која у себи носи питање човјековог опстанка.

У старозавјетној антропологији човјеку је приписано велико достојанство и неисказана величина. Могло би се рећи да се човјеково достојанство и величина састоје и произилазе из најмање три момента: оног приликом стварања, оног током живота, односно у перманентном дјеловању унутар домостроја

¹ Мирјана Живковић и Зоран Павловић, „Легализација еутаназије и право на достојанствену смрт“, *Култура њолиса* XII, бр. 28 (2015): 228.

спасења, и на крају, на основу будућег, есхатолошког стања човјека. Наиме, тада ће Бог човјека „славом и чашћу“ вјенчати, у једној вјечној, слободној и љубавној заједници са Собом.² Можда би се могло рећи да се ово остварило у Тајни Христовој, тј. у Његовој Цркви, која је пар екселанс Нестворена стварност, у којој се достојанство добија и за коју се она чува. Сама ријеч достојанство означава „оно што заслужује поштовање и почаст и оно што има велики значај и вриједност“. У овој ријечи сједињују се два смисла. Као прво, она означава да извијестан појединац посједује вриједност, као друго, достојанство означава адекватност његовог живљења тој вриједности. За православну традицију је веома важно установити однос између та два аспекта достојанства.³ У зависности од тога како се буду схватили термини слобода, право и вриједност (достојанство), зависиће и одговор на питање проблематике еутаназије.

1. ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ

Етимолошки, термин еутаназија долази из грчког језика и означава дословно добру, лаку и безболну смрт (*εὐθανασία*: *εὖ* – ’добра’, *θάνατος* – ’смрт’). Оно што се под тим појмом подразумева јесте: „Намјерно планиран захват којем је првенствена сврха прекинути живот када се исти налази у особитом стању трпљења, неизљечивости или близу смрти.“⁴

Питање које се при томе поставља јесте шта је то што треба да буде добро за онога који умире: начин смрти или сама смрт? Овдје се одмах јавља проблем у самом дефинисању овог појма. Због тога постоји читав спектар тумачења шта је то еутаназија. С једне стране, може се рећи да еутаназија значи умријети лако и мирном смрћу, те да је сама смрт оно што ту треба да буде добро. С друге стране, може се рећи да еутаназија подразумева извршење поступка који доводи до мирне и лаке смрти, те да је начин смрти оно што ту треба да буде добро. Међутим, сам начин извршења смрти није оно што одређује дефиницију еутаназије. Ако сам начин смрти не одређује дефиницију еутаназије, који су онда то услови које један поступак треба да задовољи да би се могао назвати еутаназијом?

Изричито, о еутаназији се може говорити само у оним случајевима у којима код особе над којом се она врши постоји намјера и жеља да се прекине са сопственим животом. Сљедећи кључни моменат, поред намјере и жеље особе над којом се врши, јесте мотивација онога који ће да изврши тај чин.

Особа над којом се врши еутаназија трпи велике болове и патњу који се више никаквим лијековима не могу редуковати, те је то главни разлог за

² Дражен Перић, *Теме хришћанске еџике* (Београд: Православни богословски факултет, 2015), 46.

³ Кирил, патријарх руски, *Слобода и одговорност: у њојрази за хармонијом* (Београд: Православни богословски факултет, 2015), 79.

⁴ Michele Aramini, *Uvod u bioetiku* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2009), 291.

њеном жељом да умре. У оваквој ситуацији, најприроднији одговор на по-сматране особе у неиздрживим боловима јесте помоћ да се ти болови оконча-ју. Дакле, мотивација за еутаназију је емпатија онога ко врши. Стога је мотив убијања код еутаназије жеља да се спријечи неподношљива патња и бол особе која се убија, те да она достојанствено и брзо умре. „Као таква, еутаназија улази у категорију убиства, али истовремено посједује и одређене властитости те представља изузеће, јер бива убијена особа која је тешко болесна.“⁵

Еутаназија, супротно већини питања којима се бави биоетика, није нека нова пракса, што само потврђује њену свевремену актуелност. Можда би се еутаназија најбоље могла дефинисати да је она свеобухватни назив за: „Проблем који настаје у случају када пацијент покаже своју жељу да одбије, започне или настави лечење ради очувања живота, или моли да се употреби неко медицинско средство за убрзање блиске и неизбежне смрти, односно, за ослобађање од непролазне патње коју лекар не може делотворно да ублажи нити отклони ниједним другим расположивим медицинским третманом.“⁶

2. ВРСТЕ ЕУТАНАЗИЈЕ

У литератури најчешће се среће подјела да постоје три врсте еутаназије, и то: добровољна, недобровољна и противвољна еутаназија, а поред тих подјела постоје и оне гдје се наводе активна и пасивна.

Добровољна еутаназија, као што је претходно наведено, јесте жељени и захтијевани чин особе која болује да умре. „Овдје се жртвује наставак живота ради очувања његове основне вриједности (достојанства, које би било угрожено наставком живота које би било недостојно живљења) или његовог квалитета (да се не би живјело мизерним, безвриједним и понижавајућим животом, у поређењу са оним што је чинило садржај претходног живљења).“⁷ Ова одлука није тек пуки пристанак на смрт, већ је избор смрти као средство за очување вриједности живота.

Међутим, према Сингеровом мишљењу, еутаназија може бити добровољна, чак иако особа није у стању да искаже жељу да умре. „Док је доброга здравља, особа може направити писмени захтјев за еутаназијом уколико би, услјед несрећног случаја или болести, постала неспособна за доношење или изражавање одлуке да умре, уколико би имала болове или се не би могла служити својим менталним способностима, а нема разложне наде у опоравак“⁸

⁵ Aramini, *Uvod u bioetiku*, 291.

⁶ Весна Клајн-Татић, „Правно-етички аспекти лекареве помоћи неизлечиво болесном пацијенту“, *Анали Правној факултету у Београду* LII, бр. 1 (2005): 80–81.

⁷ Јован Бабић, „Отићи у миру. Еутаназија и потпомогнуто самоубиство“, in *Између кидорја и химере — човек и савремена биоетика* (Београд: Институт за европске студије, 2018), 118.

⁸ Peter Singer, *Praktična etika* (Zagreb: KruZak, 2003), 135.

Недобровољна еутаназија је она у којој недостаје експлицитна сагласност пацијента за тај чин. Сагласност се у овом случају једино може претпоставити, тј. може се мислити да би пацијент, да је способан за то, сам донео такву одлуку. У овом случају, пацијент није дао дозволу за извршење због тога што није компетентан, односно није у стању да то учини. Најчешће, одлуку о окончању живота таквих пацијената доноси члан породице или друга особа блиска пацијенту.⁹

„Прошिवвољна“¹⁰ еутаназија је јединствен случај у којем је пацијент способан да изрази своју вољу о сопственој смрти, али то он не чини — или зато што није питан, или зато што је питан, али је изабрао живјети.¹¹ Овај назив је стављен под наводнике јер еутаназија не може бити противвољна, тј. без сагласности (пацијента – добровољна, или његових ближњих – недобровољна). Сингер наводи да: „Убити некога ко није пристао бити убијен може се с правом сматрати еутаназијом, само онда када је мотив убијања жеља да се спријечи неподношљива патња особе која се убија.“¹² У овој тези око назива Сингеру¹³ би се могло приговорити. Међутим, он у продужетку образлаже свој став, али овај став представља изузетак, јер је поменути поступак против воље онога над киме се такав поступак врши. Овакви случајеви су врло ријетки, због тога ово и јесте изузетак.

⁹ Milijana Đerić, *Etičke dimenzije distinkcije između pasivne i aktivne eutanazije*, doktorska disertacija (Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2018), 20.

¹⁰ У аргументацији против легализације еутаназије већина аутора се позива на злочине које су чинили нацисти (противвољно), у којима су слиједили Хитлерову политику истријебљења „живота који није вриједан живљења“. Овај програм јесте подразумијевао окончање живота другог људског бића, али не оног које је терминално обољело и које жели да умре. Хитлер није био мотивисан бригом нацистичких лекара због патњи терминално обољелих особа. Њихов мотив уопште није била жеља да се спријечи даља неподношљива патња таквих особа. Хитлеров еугенички програм се одвијао против воље учесника. Према томе, он уопште није подразумијевао вршење еутаназије већ обичног, хладнокрвног убиства. Ако се узме у обзир само значење термина *еутаназија*, који је претходно објашњен (да је за њу неопходна воља и сагласност, а у исто вријеме и мотивација, а то је да се прекине патња болесника како би имао достојанствено умирање), може се констатовати да нацистички погром и није била еутаназија. Али и ако се прихвати та чињеница да нацисти нису вршили еутаназију, то није гарант да тај нацистички подухват неће бити надахнуће за злоупотребу саме легалне еутаназије, која ће на неки, непосредан начин, то дјело омогућавати. Милијана Ђерић у својој докторској дисертацији наводи да је теза по којој између савременог покрета еутаназије и нацистичког „програма еутаназије“ нема никаквих значајних аналогија брањена у Ronald E. Cranford, “The Contemporary Euthanasia Movement and the Nazi Euthanasia Program Are There Meaningful Similarities?” in *When Medicine Went Mad: Bioethics and the Holocaust*, ed. Arthur L. Caplan (Totowa, NJ: Humana Press, 1992), 201–210.

¹¹ Singer, *Praktična etika*, 136.

¹² Singer, *Praktična etika*, 136.

¹³ Поред П. Сингера, Милијана Ђерић у својој докторској дисертацији наводи и Мајкла Тулија, који заступа идентичан став као и Сингер о „противвољној еутаназији“. Тулијев став видјети у Michael Tooley, “Euthanasia and Assisted Suicide”, in *A Companion to Applied Ethics*, eds. Robert George Frey and Christopher Heath Wellman (Malden: Blackwell Publishing, 2003), 326–340.

Поред напријед изнесених врста еутаназије, неопходно је разликовати и активну од пасивне еутаназије. Разлика се уобичајено своди између чињења и пропуштања да се нешто учини. *Активна* еутаназија у етичкој перспективи представља захват који хотимичношћу дјелатног субјекта, али и својом физичком присутношћу, узрокује смрт или скраћује живот пацијента или здраве особе, свеједно.¹⁴ *Пасивна* еутаназија се поистовјећује са пасивним дјеловањем (пропустом) љекара и пуштањем да пацијент умре. То подразумевијева ускраћивање и прекидање третмана одржавања у животу.

Када се ово разликовање врста еутаназије (активна и пасивна, које се тичу начина извршења еутаназије) споји са претходно обрађеним врстама (добровољном, недобровољном и противвољном, које се тичу воље и сагласности умирућег пацијента), може се коначно имати преглед који све облици еутаназије постоје (активна добровољна, активна недобровољна, активна противвољна, а тако исто пасивна добровољна, пасивна недобровољна и пасивна противвољна).¹⁵

	Активна еутаназија	Пасивна еутаназија
Добровољна	особа Х даје сагласност особи У да јој убризга смртоносну инјекцију	особа Х даје сагласност особи У да јој ускрати/прекине третман одржавања у животу
Недобровољна	особа У убризгава смртоносну инјекцију некомпетентној особи Х без њене сагласности	особа У ускраћује/прекида третман одржавања у животу некомпетентне особе Х без њене сагласности
Противвољна	особа У убризгава смртоносну инјекцију особи Х против њене воље	особа У ускраћује/прекида третман одржавања у животу особе Х против њене воље

3. АРГУМЕНТИ ЗА ЕУТАНАЗИЈУ И ПРОТИВ ЊЕНОГ ВРШЕЊА

3.1. „Убијање“ и „иушћивање да се умре“

Послије увида у све постојеће врсте еутаназије, природно се намеће проблематика око моралног оправдања чина, тј. намеће се питање: да ли је „убијање“ (активна еутаназија), по себи, лошије од пропуштања некога да умре (пасивна еутаназија)?

Рејчелс заступа гледиште, по којем изједначава ова два начина извршења еутаназије у исту моралну раван, али и нагиње ка оправданости активне

¹⁴ Tončič Matulić, *Bioetika* (Zagreb: Glas koncila, 2001), 410.

¹⁵ Đerić, *Etičke dimenzije distinkcije između pasivne i aktivne eutanazije*, 23.

еутаназије у односу на пасивну. „Уколико лекар из хуманих разлога пусти пацијента да умре, он је у истој моралној позицији као да је пацијенту из хуманих разлога дао смртоносну инјекцију.“¹⁶

„Усредсређивање на то да ли је неки чин активан или пасиван, доказивао је Рејчелс, може да помути наш суд, наводећи нас да мислимо да пасивно пуштати људе да умру полако и мучно јесте морално супериорно над активним проузроковањем брзе, безболне смрти.“¹⁷ Ово Рејчелсово становиште је веома спорно и није прихватљиво из хришћанског угла сагледавања, јер у пасивној еутаназији лекар не чини ништа како би довео до смрти пацијента, него је смрт дошла из околности болести које су снашле пацијента. Овдје је пресудан моменат узрок смрти. „У прилог Рејчелсу, може се доказивати да је у пракси тешко повући границу између активног и пасивног.“¹⁸

Неопходно је истаћи да је најјачи аргумент против умирања уз помоћ лекара сама чињеница да је то првенствено убиство невиних људи (пацијената). Иако су то људи обољели од смртоносних болести, то никако не умањује овај аргумент да је то убиство, па ма какво оно било (милосрдно, добро...).

Слободарски дух у човјеку је највиши израз његове достојанствености. Захваљујући својој слободи, човјек има избор да слиједи добро и на тај начин враћа себи достојанство, или пак да изабера зло и да на тај начин сурвава то достојанство. Питање слободе се може тумачити из различитих углова, али слобода из хришћанске перспективе јесте слобода која подразумева одговорност за учињено дјело. За хришћане је живот непоновљиви и оригинални дар. Човјека нико није питао да ли се жели родити, али је на њему одговорност да тај добијени неприкосновени дар очува за вјечни преображај, јер га је сам Бог „из небића привео у биће“.¹⁹ „Не сме се сузити значење слободе, посматрајући је само у чисто индивидуалистичкој перспективи и сводити је на самовољно и неконтролисано уживање личне аутономије.“²⁰

3.2. Аутономија пацијената

Једно од врло значајних питања код умирања уз помоћ лекара, као и код самоубиства уз туђу помоћ, јесте пацијентова аутономија. „Тешке болести јесу претња способности људских бића да владају собом, а слоганом 'достојанствена смрт' изражава се тврдња да аутономија људима даје право на избор да такво стање окончају пре него што изгубе своје достојанство.“²¹

¹⁶ Džejsms Rejčels, „Pasivna i aktivna eutanazija“, in *Bioetika*, prir. Vojin Rakić, Ivan Mladenović i Rada Drezgić (Beograd: Službeni glasnik, 2012), 587.

¹⁷ Gregori E. Pens, *Klasični slučajeви iz medicinske etike* (Beograd: Službeni glasnik, 2007), 199.

¹⁸ Pens, *Klasični slučajeви iz medicinske etike*, 200.

¹⁹ *Службеник* (Београд: САСи СПЦ, 2011), 129.

²⁰ Papsko веће за правду i мир, *Osnove socijalnog učenja Katoličke crkve* (Beograd: Konrad Adenauer i Beogradska nadbiskupija, 2006), 106.

²¹ Majkl Rozen, *Dostojanstvo* (Beograd: Clio, 2015), 106.

Ово је један израз хуманистичколибералног става, у којем се достојанство људске личности изједначава са аутономијом схваћеном као право појединаца да сами бирају како ће живјети и (умирати). Један од начина да се изложи аргумент у прилог пацијентовој аутономији у погледу умирања уз туђу помоћ јесте тај да се живот особе упореди са предузећем. Ако сам власник предузећа које доноси новац има смисла да и даље остаје у послу, он ће тако и наставити, али ако предузеће губи новац, био би неразуман кад би чекао да изгуби сав новац прије но што га затвори. Исто тако, неизљечиво болестан пацијент је власник свога тијела и не мора да „остане у послу“ баш до самог краја.²²

Овај аргумент је неприхватљив из хришћанског угла посматрања, јер по учењу Цркве човјек није власник свога живота. Овај став (као и хришћански) заступа и Кант и противи се ставу свођења човјека (човјековог тијела) на ниво обичне ствари. Достојанство људске личности (разумијевано у контексту Христовог очовјечења) спречава човјека да себе посједује онако као што може да посједује материјални предмет. „Онај ко се носи мишљу о самоубиству поставиће себи питање да ли његова радња може да постоји заједно са идејом човештва као сврхе по себи. Ако он уништи самог себе да би избегао једно мучно стање, служи се личношћу само као једним средством ради одржавања једног сношљивог стања до краја живота.“²³ Овдје се види да ни Кант није хуманиста, те да достојанство човјека (човјештво у њему) сагледава као „отеловљену трансцендентну вредност“.²⁴

Упркос свим боловима и патњама, човјек не би смио себи одузети живот, јер је достојанственост његова неповредива светост. Ако се из овог угла сагледа проблематика, схватиће се да је човјекова слобода („слобода избора“) овдје од круцијалне важности јер подразумејива одговорност. Задатак савременог друштва састоји се у томе да се достигне исправан баланс између начела људских права и начела моралне одговорности. „Можемо само наслутити шта би значила једна симплификација или легализација еутаназије. Када једно друштво призна право на драговољну еутаназију у случају неизлечиве болести, зар оно није у опасности да потпири смртоносне и самоубилачке тенденције фрагилних, психолошких и друштвено немоћних својих чланова? Чему се један носилац сиде може надати од живота, или један потпуно парализовани човек, или старац препуштен својој самоћи?“²⁵ Међутим, у медицини се развио нови покрет назван палијативном његом, чији је циљ да смањи болне и мучне симптоме код пацијената на самрти, те би можда ово могла бити алтернатива еутаназији. Палијативна терапија тежи максималном квалитету живота током преосталих недеља или мјесеци живота и, као таква, може да одбаци зрачење

²² Pens, *Klasični slučajevi iz medicinske etike*, 204.

²³ Immanuel Kant, *Zasnivanje metafizike morala* (Beograd: BIGZ, 1981), 74.

²⁴ Rozen, *Dostojanstvo*, 129.

²⁵ Ставрос Јагазоглу, „Еутаназија и људска личност“, *Бојословље* LXVI, бр. 1–2 (2007): 22.

или хемотерапију код пацијената са раком. „Савремена терапеутска револуција медицине то може учинити пружањем аналгетика до болесниковог скончања, не скраћујући тиме живот, нити дајући технолошку подршку. Али пошто исцрпи све неопходне медицинске превенције, лекар не изазивајући сам смрт, једино прекраћује кашњење једног кратког и неизбежног рока.“²⁶

4. ЦРКВА И ЊЕНА БОРБА ЗА ИСПРАВАН ИЗБОР У ПОГЛЕДУ ЕУТАНАЗИЈЕ

У црквеној химнографији, прецизније, у посљедовању опијела говори се у једној од стихира да је заиста све и сва таштина, а живот је сијенка и сан, јер када цијели свијет стечемо, онда ћемо се у гробу настанити.²⁷ Овдје Црква „рида“ над уснулим човјеком и говори једну дубоку реалност да нас све чека смрт, не дијелећи нас по неким људским и земним категоријама. А у продужетку смрт је окарактерисана као трагичан догађај људског живота: „Плачем и ридам када помислим на смрт и видим како у гробовима лежи по Лику Божијем саздана наша љепота, без славе, немајући вида.“²⁸

Наизглед се може учинити да су ове молитве над уснулим хришћанином знак туге и очаја, али оне, у ствари, само свједоче реалност људског живота на земљи, а то је да он мора умријети, али у исто вријеме Црква подсјећа на то да је он (упокојени) у вјечном Божјем сјећању. Црква непрестано, било на литургији, било ван ње, узноси вапај Господу: „Остало вријеме живота свога у миру и покајању да проведемо и да крај живота нашега буде хришћански, без бола, непостидан, миран...“²⁹ Заиста, у чину смрти постоји једна дубока парадоксалност. Човјек, рационално сагледавајући, свјестан је да је смртан и да га очекује „земља од које је саздан“ (Пост 2, 7), али, поред тога, човјек има слабост и тугу пред чињеницом смрти, јер је човјек по природи смртан, али у исто вријеме његова природа вапи за бесмртношћу, јер је за бесмртност и саздан. Савремени човјек као да је заборавио ову чињеницу и бесмртни глас који је у њему, те се свим силама бори за „право“ да се живот убије, а ради неких „виших“ циљева (безболности тијела). „Живот не представља нешто наше, нешто што нам припада, нити смо га ми створили да бисмо њиме управљали онако како ми то желимо.“³⁰

Почетак и крај живота је искључиво у Божјој власти, те с обзиром на то нема никаквог основа да се смрт убрзава. Став Цркве је јасан и недвосмислен у вези са овим питањем: „Црква, остајући верна заповести Божијој не

²⁶ Јагазоглу, „Еутаназија и људска личност“, 25.

²⁷ *Требник* (Београд: САСи СПЦ, 2016), 146.

²⁸ *Требник*, 153.

²⁹ *Службеник*, 123.

³⁰ Христодулос Парадкеваидис, „Црква и проблем еутаназије“, in *Еуџаназија из њавославне ѡерсејекѡиве. Међуѡисциѡлинарни ѡрисѡуѡу ѡрблему* (Крагујевац: Каленић, 2017), 87.

удиј (Иزل 20, 13), не може да призна као морално прихватљиве, данас у свету раширене покушаје легализације такозване еутаназије, односно намерног усмрћивања безнадежно болесних (чак ни када је то њихова жеља). Молба болесника за убрзавање смрти каткад је условљена стањем депресије, које га лишава могућности да исправно процењује свој положај. Признавање легитимности еутаназије довело би до умањења достојанства и до изопачења професионалне дужности лекара, који је позван да очува, а не да прекине живот. Право на смрт лако може да се претвори у претњу по живот пацијената за чије лечење нема довољно новчаних средстава.³¹ Прво од основних људских права, право на живот, почев од зачећа, па до природног окончања, условљава остварење сваког другог права и подразумејева, посебно, да је недопустив било који вид намјерно изазваног побачаја и еутаназије.³²

Јасан став о овом питању дао је и Свети Синод Грчке цркве, а у саопштењу главне тачке су биле:

1. Живот је највиши дар од Бога, и почетак, и крај живота су у Његовим рукама (Јов 12, 10).
2. Тренуци у човјековом животу као што су слабост, бол и слична искушења у себи скривају јединствену светост и творе мистерију, која захтијева нарочито поштовање од стране његових сродника љекара...
3. Исти тренуци погодни су за грађење приснијих односа међу људима, тј. развијање љубавних односа у заједници.
4. Постојање бола у човјековом животу представља „саучесника у спасењу“. Црква признајући болест људске природе увијек човјекољубиво од Бога захтијева издавање од стране сваке невоље, опасности и принуде, али се понекад моли и за крај живота болесника (молитва при исхођењу душе у *Требнику*).
5. Еутаназија, која се у овом свијету оправдава као „достојанствена смрт“, у стварности представља потпомогнуто самоубиство, дакле, комбинацију убиства и самоубиства.
6. Тзв. „право на смрт“, што представља правно признавање еутаназије, могло би да еволуира у опасност за живот пацијената који нису у стању да испуне финансијске услове лијечења и хоспитализације.³³
7. Врло је тешко и деморалишуће за болесне особе када добију поруку да је њихово стање неприхватљиво за љекаре и друштво. Љекари не би смјели да обесхрабрују пацијенте износећи гледишта да њихов живот није достојан живљења и да би могли да га се одрекну. Неопходно је болеснике бодрити и давати им подршку, а та подршка би била израз њихове вриједности као људског бића створеног по слици и прилици Божјој (Пост 1, 27). Љубав на

³¹ *Основи социјалне концепције Руске Православне Цркве* (Нови Сад: Беседа, 2011), 162.

³² *Papско veće za pravdu i mir, Osnove socijalnog ičenja Katoličke crkve*, 80.

³³ *Парадкewaидис, „Црква и проблем еутаназије“*, 87.

сваки начин захтијева олакшање болова пацијента не дозвољавајући му да пати. У својој чувеној заклетви, љекар обећава да: „Никада пацијенту неће дати смртоносни лек, чак ни уколико би овај то захтевао, нити би га икада саветовао да га сам узме.“³⁴

8. Савремено друштво је изразито индивидуалистичко, гдје материјализам постаје први и последњи „смисао“ живљења. Из тог система вриједности произилазе говори попут овога у вези са правом на смрт, јер је принцип материјализма да оно што је болесно и кварно треба замијенити јер нема више своју употребну вриједност. Овај принцип се, нажалост, преноси и на живе личности. У канонском предању Цркве, конкретно у 14. канону Тимотеја Александријског, каже се да клирик (свештеник) са тачношћу испита да ли да се за онога који дигне руку на себе чини Принос (Литургија), тј. у каквом је стању био када је ово гнусно дјело учинио ударивши на себе.³⁵ Овај канон јасно свједочи о томе какав је став Црква увијек заступала о самоубиству, а то се може пренијети и на ову „савремену“ тему еутаназије. „Она представља декадентни социјални феномен човековог обезвређивања.“³⁶ Ми људи се молимо, али не одлучујемо о животу и смрти.

ЗАКЉУЧАК

Од почетка историје цивилизације траје борба за људска права и људско достојанство. Овај вијек је можда први у историји када се под велом „хуманости“ жели човјеку подметнути нормалност овог чина, као да се то све чини у сврху борбе за „достојанствен крај“ једне личности, а у ствари, позадина ове борбе за то право је евидентни индивидуалистички хедонизам савременог човјека који не жели трпјети никога и ништа. Ако се сада почне снисходити овом проблему, може се претпоставити да ће у будућности људи захтијевати еутаназију за обичну „прехладу“, јер ће ниво трпљења бити све мањи и мањи. На ово питање Црква је давала и дала одговоре кроз историју, дубоко његујући људско достојанство и тијело човјека као храм Духа Светога (1 Кор 6, 19), пазећи да се „осавремењивањем“ друштва не угрози неприкосновена људска личност. Црква у „молитви за онога који се са душом бори“ моли се да се нераскидива веза раскине и тијело и душа растану: „Тело да се врати у оно од чега је састављено, а душа да се пресели онамо где ће бити све до Општега Васкрсења.“³⁷

³⁴ Свети Синод Грчке цркве, Одбор за биоетичка питања основне позиције еутаназијске етике, *in Еутаназија из православне ѱерсејектйиве. Међудисциплинарни ѱрисѿуј ѱроблему*, приредио и превео са грчког Драган Поповић (Крагујевац: Каленић, 2017), 221.

³⁵ *Свешћени канони Цркве*, превод и коментари Атанасије Јевтић (Београд–Требиње, 2005), 524.

³⁶ Свети Синод Грчке Цркве, Одбор за биоетичка питања основне позиције еутаназијске етике, 224.

³⁷ *Требник*, 133.

Црква се моли да смрт што скорије наступи зато што пати пред болом личности која болује. Због тога је потребно да они који раде у здравственим установама ставе на располагање болеснима и умирућима све своје способности и да пацијентима пруже охрабрење и неизмјерну доброту и жарку љубав, која им је у тим тренуцима најпотребнија. Такво служење пацијентима значи само служење Христу Господу, који је рекао: „Кад учинисте једноме од ове моје најмање браће, мени учинисте“ (Мт. 25, 40).³⁸

ИЗВОРИ

- *Основи социјалне концепције Руске Православне Цркве*. Нови Сад: Беседа, 2011.
- *Светио Писмо Новоја Завјета*, превод Комисије САСи СПЦ. Београд: САСи СПЦ, 2008.
- *Свешћени канони Цркве*, превод и коментари Атанасије Јевтић. Београд–Третиње, 2005.
- *Служедник*. Београд: САСи СПЦ, 2011.
- Свети Синод Грчке цркве, Одбор за биоетичка питања основне позиције еутаназијске етике. In *Еуџаназија из њравославне ѡерсијекџиве. Међудисципџинарни ѡрисџиуџ ѡроблему*, приредио и превео са грчког Драган Поповић. Крагујевац: Каленић, 2017.
- *Тредник*. Београд: САСи СПЦ, 2016.
- „Декларација о еутаназии.“ *Bogoslovska smotra* 50, br. 4 (1980): 399–405 <https://hrcak.srce.hr/37460>, приступљено 23. 3. 2019.
- *Papsko veće za pravdu i mir. Osnove socijalnog učenja Katoličke crkve*. Beograd: Konrad Adenauer — Beogradska nadbiskupija, 2006.

БИБЛИОГРАФИЈА

BIBLIOGRAPHY

- Бадић, Јован. „Отићи у миру. Еутаназија и потпомогнуто самоубиство.“ In *Између кидорџа и химере — човек и савремена диоеџџика*, 108–152. Београд: Институт за европске студије, 2018.
- Живковић, Мирјана и Павловић, Зоран. „Легализација еутаназије и право на достојанствену смрт.“ *Куџиура ѡолиса XII*, бр. 28 (2015): 227–236.
- Јагазоглу, Ставрос, „Еутаназија и људска личност.“ *Боѡсловље LXVI*, бр. 1–2 (2007): 19–26.
- Кирил, патријарх руски. *Слободa и одѡворносџ: у ѡѡџрази за хармонијом*. Београд: Православни богословски факултет, 2010.

³⁸ „Декларација о еутаназии“, *Bogoslovska smotra* 50, br. 4 (1980): 405, <https://hrcak.srce.hr/37460>, приступљено 23. 3. 2019.

- Клајн-Татић, Весна. „Правно-етички аспекти лекареве помоћи неизлечиво болесном пацијенту.“ *Анали Правној факултету у Београду* ЛП, бр. 1 (2005): 79–92.
- Крстић, Зоран. *Хришћанство у врлозрима савремености*. Пожаревац–Крагујевац: Каленић, 2016.
- Парадкеваидис, Христодулос. „Црква и проблем еутаназије.“ In *Еуџаназија из православне перспективе. Међудисциплинарни истраживачки проблем*, приредио и превео са грчког Драган Поповић. Крагујевац: Каленић, 2017.
- Перић, Дражен. *Теме хришћанске етике*. Београд: Православни богословски факултет, 2015.
- Cranford, Ronald E. “The Contemporary Euthanasia Movement and the Nazi Euthanasia Program Are There Meaningful Similarities?” In *When Medicine Went Mad: Bioethics and the Holocaust*, ed. Arthur L. Caplan, 201–210. Totowa, NJ: Humana Press, 1992.
- Đerić, Milijana. *Етичке димензије дистинкције између пасивне и активне еутаназије*, докторска дисертација. Београд: Филозофски факултет Универзитета у Београду, 2018.
- Kant, Immanuel. *Zasnivanje metafizike morala*. Београд: BIGZ, 1981.
- Matulić, Tonči. *Bioetika*. Zagreb: Glas koncila, 2001.
- Michele, Aramini. *Uvod u bioetiku*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2009.
- Pens, Gregori E. *Klasični slučajevi iz medicinske etike*. Београд: Službeni glasnik, 2007.
- Rejčels, Džejms. „Пасивна и активна еутаназија.“ In *Bioetika*, прир. Војин Ракић, Иван Младеновић и Рада Дрежгић, 583–589. Београд: Službeni glasnik, 2012.
- Rozen, Majkl. *Dostojanstvo*. Београд: Clio, 2015.
- Singer, Peter. *Praktična etika*. Zagreb: KruZak, 2003.
- Tooley, Michael. “Euthanasia and Assisted Suicide.” In *A Companion to Applied Ethics*, eds. Robert George Frey and Christopher Heath Wellman, 326–340. Malden: Blackwell Publishing, 2003.

EUTHANASIA — RIGHT OF HUMAN DIGNITY OR LEGALIZATION OF SUICIDE?

ŽELJKO JEFTIĆ
 University of Belgrade
 Faculty of Orthodox Theology
 Belgrade
 zeljkodjeftic@gmail.com

Summary: Human dignity is endangered nowadays perhaps more than it has ever been since time immemorial. Man’s liberal spirit is highest expression of his dignity. By virtue of his freedom man has a choice either to go after good and thus restore his dignity, or to choose evil and thus violate that same dignity. The problem is when something what is obvious attack on life and human dignity is being propagated as legitimate right on dignity. Here we bear in mind the “contemporary” theme of euthanasia as right of dignified death. Perhaps it’s by adopting the decision of application of euthanasia that the person’s freedom (ie. person’s dignity) will be most endangered. The purpose of this paper is taking a view on the act of euthanasia in light of the Christian tradition. ► *Key words:* euthanasia, human dignity, life, death, dignified death, freedom.